

УДК 811.512.161'373.74

Мініахметова Е.Х.

## ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ВАРІАНТІВ ФРАЗЕОСЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ" У СУЧАСНІЙ ТУРЕЦЬКІЙ МОВІ

*Статтю присвячено комплексному дослідженню явища фразеологічної варіантності в турецькому мовознавстві. Подана детальна класифікація фразеологічних варіантів фразеосемантичного поля "мовленнєва діяльність" за типами й підгрупами.*

**Ключові слова:** фразеологічна одиниця, фразеологічний варіант, фразеосемантичне поле "мовленнєва діяльність".

*Мініахметова Э.Х. Типы фразеологических вариантов фразеосемантического поля "речевая деятельность" в современном турецком языке. Статья посвящена комплексному исследованию явления фразеологической вариантности в турецком языкознании. Представлена детальная классификация фразеологических вариантов фразеосемантического поля "речевая деятельность" по типам и подгруппам.*

**Ключевые слова:** фразеологическая единица, фразеологический вариант, фразеосемантическое поле "речевая деятельность".

*Miniakhmetova E.K. Types of phraseological variants of the phrase-semantic field "speech activity" in the modern Turkish language. The article is dedicated to the complex research of the phraseological variations in the Turkish linguistics and represents phraseological variant classification of the phrase-semantic field "speech activity" according to the types and subgroups.*  
**Key words:** phraseological unit, phraseological variant, phrase-semantic field "speech activity".

Варіантність фразеологічних одиниць вже протягом майже півстоліття розглядається як закономірне явище фразеології разом з такою обов'язковою фразеологічною константою, як стійкість компонентів. Лінгвісти, які вивчають фразеологію, визначають фразеологічну одиницю (ФО), беручи за основу значення й порядок компонентів. Відмінність між значеннями компонентів, які утворюють ФО, і самою ФО, можливість чи неможливість заміни одного компонента іншим лежать в основі самих визначень ФО. У вітчизняній фразеології виокремлення даного поняття пов'язується з ім'ям В. Л. Архангельського, який зазначає: "Сукупність фразеологічних варіантів на всіх рівнях є ФО" [1, 135]. Зокрема, подібної точки зору

дотримується і Б. С. Шварцкопф. Він заявляє, що "... норма постає як об'єктивна впорядкованість, яка містить в собі у згорнутому вигляді багатогранні реалізації ФО" [7, 132].

Сьогодні майже одноставно лінгвісти вважають фразеологічні варіанти (ФВ) загальноприйнятими різновидами існуючих у мові ФО, проте підходи до їх визначення та структурних меж відрізняються. Зокрема, В. П. Жуков здійснює розподіл ФВ на окремі групи – фонетичні, морфологічні, видові, конструктивні, словотворчі, лексичні [4, 180-181]. А Н. Д. Бабич не є прихильником того, щоб виокремлювати лексичні варіанти, оскільки виникає їх співставлення з фразеологічними синонімами. Він пише: "... досить часто в ці два терміни вкладають однаковий зміст" [2, 6].

Тобто основне завдання полягає в диференціації фразеологічних синонімів, які при спорідненості значення, мають абсолютно відмінну від варіантів внутрішню форму. Крім того, різниця між ФВ і фразеологічними синонімами спостерігається й на семантичному рівні. Так, О. І. Діброва [3] й О. В. Кунін [5] вважають, що ФВ – це абсолютно тотожні за значеннями одиниці (напр. *ağzı bozuk* (букв. його рот зіпсований) [8, 539] – *ağzı pis* (букв. його рот брудний) [8, 546] – ‘лихослів’, ‘грубіян’), а фразеологічні синоніми – це переважно словосполучення, які є близькими, але не повністю тотожними за значеннями (напр. *habbeyi kubbe yapmak* (букв. робити зернинку куполом) [8, 833] – *pireyi deve yapmak* (букв. робити блоху верблюдом) [8, 1012] – ‘робити з мухи слона’, ‘перебільшувати’).

Стосовно явища фразеологічної варіантності в турецькій мові, то воно є досить поширеним фактом. Турецькі ФВ розподіляються на чотири групи, у яких спостерігається: варіація морфем (тур. *biçimbirimlerde değişim*), зміна місць компонентів (тур. *yer değıştirme*), скорочення компонентного складу (тур. *eksiltme*), приєднання компонентів (тур. *ekleme*). На матеріалі турецької мови дослідження ФВ з компонентом-зоонімом провела І. Л. Покровська [6]. Вона поділяє турецькі фразеологізми на шість груп, у яких можуть варіюватися назви тварин: 1) фразеологізми, у яких спостерігається заміна назви однієї тварини

на інший зоонім, при цьому варіантні слова можуть бути лише частково спорідненими; 2) фразеологізми, у яких слова, що замінюються, є синонімами; 3) фразеологізми, у яких спостерігається заміна назви дорослої тварини назвою її нащадка; 4) фразеологізми, у складі яких компоненти, що змінюються, семантично поєднані за родовими й асоціативними ознаками та належать до одного семантичного поля, тобто гіперо-гіпонімічна заміна; 5) фразеологізми, у яких спостерігається заміна назви тварини іншим словом, що не належить до складу зоонімів; 6) фразеологізми з компонентом-зоонімом, у яких слова, що змінюються, не є зоонімами, але ці слова можуть бути у формі дієслова, іменника, прикметника чи числівника [6, 166-168].

Турецькій лінгвіст О. А. Аксой, зазначає можливу варіативність компонентів фразеологізмів. Він виділяє ФО, форма яких може змінюватися. Класифікуючи фразеологізми як сталі вирази, О. А. Аксой зазначає про можливість відмінювання та зміни займенників при збереженні загальної структури речення та змістової основи: *bana (sana, ona...) göre hava hoş* (букв. по-моєму (по-твоєму, з його точки зору...) погода приємна) [8, 614], *aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse...) sakalım (sakalın, sakalı...), yukarı tükürsem (tükürsen, tükürse...) bıyığım (bıyığın, bıyığı...)* (букв. якщо я плюну (ти плюнеш, він плюне...) вниз, то моя борода (твоя борода, його борода...), а якщо плюну (плюнеш, плюне...) вверху, то мої вуса (твої вуса, його вуса...) [8, 587].

Він також виділяє варіанти, які ми класифікуємо як лексичні, акцентуючи увагу на тому, що дані варіації є регіональними: *göz ucuyla (kuuruğuyla) bakmak* (букв. подивитися красчком (хвостиком) ока) [8, 814]. З нашого погляду, ці варіанти на цей час не належать до регіональних, оскільки на них часто можна натрапити у словниках загальнонаціональної лексики, хоча, безсумнівно, саме такою є природа їх виникнення.

Таким чином, **актуальність** обраної проблематики визначається необхідністю більш детального й поглибленого опису типів ФВ на позначення мовленнєвої діяльності в сучасній турецькій мові.

**Наукова новизна** статті полягає в тому, що вперше в сучасній українській тюркології здійснюється систематизована класифікація турецьких ФВ фразеосемантичного поля "мовленнєва діяльність".

**Об'єктом** даного дослідження є ФВ зазначеного поля. **Матеріалом** дослідження послуговувала картотека ФО зі "Словника прислів'їв та фразеологізмів" О. А. Аксоя, "Словника турецьких фразеологізмів" Ю. З. Бахадинли, "Збірки фразеологізмів, прислів'їв та афоризмів для початкових шкіл" Х. Парлакйилди за й даних Інтернет-сайту Турецького лінгвістичного товариства.

**Мета** даної наукової розвідки полягає у виокремленні типів турецьких ФВ фразеосемантичного поля (ФСП) "мовленнєва діяльність" та в здійсненні їх класифікації за підгрупами. Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначення поняття *фразеологічні варіанти* в мовознавстві;
- виявлення та характеристика типів турецьких ФВ зазначеного поля;
- класифікація турецьких ФВ досліджуваних типів за підгрупами;
- характеристика варіативних компонентів ФО;
- виконання семно-компонентного аналізу й кількісних підрахунків.

Мета та специфіка досліджуваного матеріалу визначили вибір **методів** нашої розвідки: метод суцільної вибірки, завдяки якому виділено ФВ; метод лінгвістичного опису, що застосовується для пояснення семантики, форми і функцій фразеологізмів; метод компонентного аналізу, метою якого є розкладення ФО на мінімальні семантичні складові; метод кількісного аналізу, що дав змогу встановити частотні характеристики досліджуваних одиниць.

Під *фразеологічними варіантами* розуміємо види ФО, які мають певні зміни в структурі при відсутності будь-яких змін у плані вираження. Компоненти ФО, що підлягають варіації, не порушують її тотожності. У турецькому мовознавстві ФВ

позначаються терміном *esnek yapılı deyimler* (укр. фразеологізми з гнучкою структурою).

Серед ФВ на позначення мовленнєвої діяльності в турецькій мові можна виділити такі типи:

I. Лексичний:

1. Фразеологізми, які можуть бути протиставлені вільним словосполученням з ідентичним лексичним складом. У переважній більшості це фразеологізми з варіацією дієслівних компонентів, які між собою є синонімами, тобто не змінюють значення самого фразеологізму.

Дані ФО розподілено на чотири підгрупи:

а) дієслівна підгрупа з одним варіантним дієсловом:

*ağzı dili tutulmak (bağlanmak)* [9] (букв. бути схопленим (зв'язаним) – про рот та язик) – ‘втратити здатність говорити (від хвилювання, страху тощо)’, ‘позбавитися дару мови’; *bam teline dokunmak (basmak)* [9] (букв. доторкнутися до басової струни (натиснути на басову струну) – ‘сказати таке, що може розсердити чи образити кого-небудь’; *curcunaya çevirmek (döndürmek)* [9] (букв. перетворювати (перевертати) на гудіння) – ‘створювати шум і гам у навколишньому середовищі’; *dillerde dolaşmak (gezmek)* [10, 44] (букв. бродити (гуляти) по язиках) – ‘стати предметом розмов (пересудів)’, ‘скрізь говорити про когось’.

б) іменникова підгрупа:

– з одним варіантним іменником:

*ağzını (çenesini) tutmak* [8, 546] (букв. тримати свій рот (щелепу) – ‘не видавати таємниці’, ‘тримати язик за зубами’; *ah-kâm (fikir) yürütmek* [9] (букв. пускати в хід судження (думку) – ‘зробити свій висновок з чогось’, ‘висловлювати свою думку, міркування стосовно того, як правильно вчинити, чи відносно того, що може бути’; *baş başa vermek (kafa kafaya) vermek* [8, 617] (букв. давати – голова голові (голова голові) – ‘радитися’, ‘обмінюватися думками’; *lâf (söz) kaldırmamak* [8, 1045] (букв. не піднімати слово (слово) – ‘відповідати на грубі, образливі слова’;

– з двома варіантами іменників:

*saka (çalım, fiyaka) satmak* [8, 686] (букв. продавати хвастоці (гонор, вихваляння) – ‘форсити’, ‘хизуватися’; *lâf (lâkırdı, söz) altında kalmamak* [8, 952] (букв. не залишатися під словом (словом, словом) – ‘різко відповісти комусь за образливі слова’.

в) прикметникова підгрупа:

*ağız kilitli (kenetli)* [8, 540] (букв. його рот зачинений на замок (міцно зв’язаний) – ‘здатний берегти таємницю’, ‘той, хто вміє тримати язик за зубами’; *fenaya (kötüye) çekmek* [8, 781] (букв. тягнути за погане (дурне) – ‘перекручувати’, ‘тлумачити в поганому (дурному) сенсі слова тощо’.

г) прислівникова підгрупа:

*alttan (aşağıdan) almak* [8, 570] (букв. взяти з нижньої частини (знизу) – ‘говорити доброзичливо, м’яко’; *ileri (öne) sürmek* [8, 878] (букв. рухатися вперед (на передню частину) – ‘висунути (внести) пропозицію для розгляду та обговорення (у колективі, на зборах тощо)’.

У наведених 14 одиницях варіативні компоненти (дієслово, іменник, прикметник, прислівник) характеризуються змістовою близькістю, єдністю вкладеного в них значення, а також схожістю внутрішньої форми. Варіативними компонентами виступають:

– абсолютні синоніми (*alttan – aşağıdan* (укр. знизу), *baş – kafa* (укр. голова), *saka – çalım – fiyaka* (укр. хвастоці, гонор, вихваляння), *çevirmek* (укр. перетворювати) – *döndürmek* (укр. перевертати), *fena – kötü* (укр. поганий, дурний), *ileri – öne* (укр. вперед), *lâf – lâkırdı – söz* (укр. слово) (лексеми *lâf, lâkırdı* арабського походження, *söz* – турецького походження);

– ідеографічні синоніми (*dolaşmak* (укр. бродити) – *gezmek* (укр. гуляти), *kilitli* (укр. зачинений на замок) – *kenetli* (укр. міцно зв’язаний);

– контекстуальні синоніми (*ağız* (укр. рот) – *çene* (укр. щелепа), *ahkâm* (укр. судження) – *fikir* (укр. думка), *dokunmak* (укр. доторкнутися) – *basmak* (укр. натиснути), *tutulmak* (укр. бути схопленим) – *bağlanmak* (укр. бути зв’язаним). Слід зазначити, що більшість варіативних компонентів не пов’язані з мовленнєвою діяльністю.

2. Неапліковані (ненакладні) фразеологізми, у складі яких один з компонентів є відмінним за своїм змістом. Ці фразеологізми поділені на чотири підгрупи:

а) дієслівна підгрупа, у межах якої спостерігається одне варіантне дієслово:

*boğazına bir yumruk tıkanmak (gelip oturmak)* [9] (букв. бути заткнутим (прийти та сісти) в горлі – про кулак) – ‘не могли говорити’, ‘втрачати дар мови’; *çiğlık basmak (koparmak)* [9] (букв. наступати (виривати) крик) – ‘піднімати несамовитий галас’; *göklere çıkarmak (uçurmak)* [8, 798] (букв. підняти (дати полетіти) на небо) – ‘розхвалювати когось дуже надмірно’.

б) іменникова підгрупа:

– з одним варіантним іменником:

*acı dil (söz)* [11, 11] (букв. гіркий язык (слово) – ‘образливі, неприємні слова’; *dili (nutku) tutulmak* [8, 982] (букв. бути захопленим про язык (про промову) – ‘заїкатися (не знаходити слів) від хвилювання’; *ham armut (ahlat) gibi boğaza durmak* [8, 839] (букв. застрянути в горлі, як неспіла груша (дика груша) – ‘словами чи діями заважати комусь робити свою справу’;

– з двома варіантами іменників:

*ağız (lâf, lâkırdı) kâhyası* [8, 536] (букв. керівник рота (слова, слова) – ‘балакуча людина’, ‘той, хто втручається в чужі розмови, які його не стосуються’; *dil (lâf, söz) ebesi* [8, 953] (букв. повитуха языка (слова, слова) – ‘людина, щедра на слова, жарти’. Ці варіативні компоненти пов’язані з процесом мовлення, проте не є синонімами до першого компонента (*ağız* – рот, *dil* – язык).

в) прикметникова підгрупа:

*ağzı bozuk (pis)* [11, 14] (букв. його рот зіпсований (брудний) – ‘людина, яка грубо та неввічливо розмовляє’.

г) підгрупа з гіперо-гіпонімічними замінами:

*harfi (elifi) harfine (elifine)* [8, 756] (букв. літера (еліф) до літери (до еліфа) – ‘буквально’, ‘слово в слово’. Заміна іменникових компонентів відбувається на рівні переходу від більш загального значення слова до більш конкретного: від родового поняття *harf* (укр. літера) до видового поняття *elif* (укр. еліф) – назви першої літери арабського алфавіту.

Всього було виділено 10 фразеологізмів, варіативні компоненти яких асоціюються зі словами, які мають розбіжності в своїх значеннях. Так, фразеологізм *ağzı bozuk (pis)* (букв. його рот зіпсований (брудний) має значення ‘людина, яка грубо та неввічливо розмовляє’. Це значення формується на основі використання слів вільного вживання *bozuk* (укр. зіпсований, поламаний) і *pis* (укр. брудний), а слово *ağzı* не має нічого спільного зі значенням аналізованого фразеологізму. Слід зазначити, що ФВ *ağzı bozuk* і *ağzı pis* мають рівноцінну значущість. Однак, якщо фразеологізм *çığlık basmak (koparmak)* (букв. наступати (відривати) крик) зі значенням ‘піднімати несамовитий галас’ накладається на еквівалентне вільне словосполучення, то можна помітити, що більш точно й у повному розумінні слово *koparmak* (укр. відривати) розкриває своє значення в складі словосполучення, ніж слово *basmak* (укр. натиснути, наступити). Отже, вихідний компонент фразеологізму – це *koparmak*, а похідний – *basmak*.

У більшості зазначених фразеологізмів заміна відбувається на змістовому рівні: *çıkarmak* (укр. підняти) – *uçurmak* (укр. дати полетіти), *gelip oturmak* (укр. прийти та сісти) – *takanmak* (укр. бути заткнутим, бути закупореним), *dil* (укр. язик) – *nutuk* (укр. промова).

3. Неапліковані (ненакладні) фразеологізми, у складі яких обидва компоненти різняться за своїм змістом, тобто в цих ФО спостерігається ще більше віддалення від оригіналу:

*ağzı kâhyası* [8, 536] (букв. керівник рота) та *ayak kavafı* [8, 601] (букв. продавець ніг) – ‘балакуча людина’, ‘той, хто втручається в чужі розмови, які його не стосуються’.

## II. Квантитативний:

### 1. Приєднання іменника:

*ağzından dirhemle çıkmak* [8, 543] (букв. вийти з рота малими дозами), *söz ağzından dirhemle çıkmak* [8, 1043] (букв. вийти з рота малими дозами – про слово) – ‘говорити дуже мало’; *külâhi ters giydirmek* [8, 950] (букв. одягнути задом наперед ковпак), *şeytana külâhi ters giydirmek* [8, 1059] (букв. одягнути задом наперед ковпак на диявола) – ‘обманути’, ‘обдурити’.



Серед приєднаних іменників мають місце лексема *söz* (укр. слово) та слово *şeytan* (укр. диявол, чорт), яке не пов'язано з мовленнєвою діяльністю.

2. Приєднання прикметника:

*adı çıkmak* [8, 530] (букв. виходити – про ім'я), *adı kötüye çıkmak* [9] (букв. виходити поганим – про ім'я) – ‘ставати предметом розмов (пересудів)’; *kıyameti koparmak* [8, 932] (букв. підняти лихо), *kızıl kıyameti koparmak* [8, 933] (букв. підняти надмірне лихо) – ‘наробити сильного шуму й гаму’.

У наведених двох одиницях приєднаний компонент (прикметник) більш яскраво та змістовно характеризує слово, до якого воно відноситься, тим самим може використовуватися в переносному значенні. Так, слово *kızıl* (укр. червоний), приєднуючись до слова *kıyamet* (укр. натовп, лихо), буде виражати не основне своє значення, а переносне – ‘надмірний’.

III. Змішаний:

1. Заміна дієслів на змістовому рівні (*ağzından kapmak* [9] (букв. хапати з його рота), *ağzından lâf almak* [8, 543] (букв. брати слово з його рота) та приєднання слова (іменника) (*lâf* – ‘слово’). Значення цих фразеологізмів – ‘намагатися непомітно вивідати чиїсь наміри’, ‘випитувати в когось (секрет, таємницю тощо)’, ‘закинути вудочку’, ‘вивідувати щось, примушуючи когось розповісти про це’. Варіативні дієслівні компоненти *kapmak* (укр. хапати) та *almak* (укр. брати, взяти) є різними за своїм змістом. Хоча їх можна визначити, як семантико-стилістичні синоніми, оскільки *kapmak* у цьому випадку можна охарактеризувати, як просторіччя, а *almak* має винятково нейтральне позастильове значення. Приєднаний до дієслова *almak* іменник *lâf* є лексемою зі значенням ‘слово’.

2. Заміна дієслів на змістовому рівні (*sözünün eri olmak* [8, 1047] (букв. бути солдатом свого слова), *sözünü tutmak* [8, 1047] (букв. тримати своє слово) та приєднання слова (складового компонента ізафету) (*sözünün eri* – ‘солдат свого слова’). Ці одиниці мають значення ‘виконати свою обіцянку’, ‘бути хазяїном свого слова’. Варіація дієслівних компонентів *olmak* (укр. бути, стати) та *tutmak* (укр. тримати) відбувається на змістовому

рівні. Слово *er* (укр. солдат), яке приєднується до лексеми *söz* (укр. слово), є складовим елементом присвійного ізафету – *sözünün eri* (укр. солдат свого слова).

3. Заміна іменників на синонімічному рівні та приєднання слів – *bizim it (köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?* [8, 652] (букв. наша собака (пес) сокиру вам (у ваше село) приніс?) – ‘говорити дурниці (нісенітниці) при намаганні познайомитися з кимось’. Варіативні компоненти *köpek – it* є абсолютними синонімами зі значенням ‘собака’. У даній групі спостерігається приєднання іменника із займенником у родовому відмінку *sizin köye* (укр. у ваше село) замість займенника в давальному відмінку *size* (укр. вам).

4. Заміна іменників (*diliyle tutulmak* [8, 723] (букв. бути спійманим за свій язик), *kendi ağzıyla tutulmak* [8, 920] (букв. бути спійманим за свій рот) і приєднання слова (прикметника) *kendi* (укр. свій). Значення цих одиниць – ‘проговоритися’, ‘бути спійманим на слові’, ‘видати самого себе’. У цій групі спостерігається варіація соматизмів на позначення органів мовлення – *dil* (укр. язик) та *ağız* (укр. рот), а також відбувається приєднання прикметника *kendi* (укр. свій, власний) до слова *ağız*.

5. Використання одного й того ж дієслова в різних значеннях, що залежить від відмінка, якого вимагає дане дієслово – *dili çalmak* [8, 720] (букв. вкрасти язик), *başka bir dile çalmak* [8, 720] (букв. бути схожим на інший язик) та приєднання слів *başka* (укр. інший) і *bir* (укр. якийсь). Ці одиниці позначають – ‘бути схожим на когось манерою розмови’, ‘розмовляти як хтось’. У цьому контексті дієслово *çalmak* використовується в різних значеннях: ‘вкрасти’ зі знахідним відмінком і ‘бути схожим на щось’ з давальним відмінком. При використанні дієслова в другому значенні спостерігається приєднання двох лексем: *başka* (укр. інший) та *bir* (укр. якийсь, деякий).

Всього до змішаного типу належить 5 ФО на позначення мовленнєвої діяльності, які характеризуються варіацією дієслівних та іменникових компонентів, приєднанням слів (лексеми *laf*, складового компонента ізафету, іменників і прикметника).

У результаті дослідження та вивчення ФВ ФСП "мовленнєва діяльність" виявлені та розглянуті 34 одиниці, які належать до трьох варіативних типів: лексичний (25 одиниць), квантитативний (4 одиниці) та змішаний (5 одиниць). Кожний із цих типів розподілено на групи, а в деяких випадках і на підгрупи. Причинами варіативних змін досить значної частки ФО є забезпечення більшого ступеня вияву емоційно-експресивних значень; бажання детально розкрити певну ситуацію чи стан; культурні та мовні зміни, регіональні особливості, які з часом увійшли до загальномовного узусу. Результати проведеного дослідження дозволили дійти висновку, що явище фразеологічної варіативності в турецькій мові як на лексичному, так і на граматичному рівні – це загальномовне явище, зафіксоване тлумачними та фразеологічними словниками сучасної турецької мови. Саме здатність фразеологізмів варіюватися ілюструє тенденцію до безперервного поновлення цих одиниць, що свідчить про динамічні процеси в мові. *Перспективи* щодо подальшого дослідження ФВ полягають у виокремленні та класифікації явища синонімії ФО ФСП "мовленнєва діяльність".

## ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Опыт теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии / В. Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. ун-та, 1964. – 315 с.
2. Бабич Н.Д. Фразеологія української мови : [навч. посібник у 2-х частинах] / Н.Д. Бабич. – Чернівці: Вид-во Чернів. ун-ту, 1972. – Ч. 2 – 91 с.
3. Диброва Е. И. Вариантность фразеологических единиц в современном русском языке / Е. И. Диброва. – Ростов: Изд-во Ростов. ун-та, 1979. – 192 с.
4. Жуков В.П. Русская фразеология : учеб. пособие / В.П. Жуков, А.В. Жуков. – М. : Высшая школа, 2006. – 408 с.
5. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / А. В. Кунин. – 2-ое изд., перераб. – М.: Высшая школа, Дубна: Изд. центр "Феникс", 1996. – 381 с.
6. Покровська І.Л. Національна специфіка семантики турецьких фразеологізмів з компонентом-зоонімом: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / Покровська Ірина Леонідівна. – К., 2006. – 290 с.
7. Шварцкопф Б. С. Диапазон варьирования фразеологической единицы и норма / Б. С. Шварцкопф // Проблемы устойчивости и вариантности фра-

- зеологических единиц: материалы межвуз. симп. – Тула: ТГПИ, 1968. – Вып. 1. – С. 128–137.
8. Aksoy Ö. A. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü : iki cilt / Ömer Asım Aksoy. – İstanbul: İnkılâp Kitabevi, Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., 1988. – 1205 s.
  9. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü [Електронний ресурс] – Режим доступу до словника: <http://www.tdkterim.gov.tr/atasoz/> – Назва з екрану.
  10. Bahadınlı Y. Z. Türkçe Deyimler Sözlüğü / Yusuf Ziya Bahadınlı. – İstanbul : HÜR Yayınevi, 1970. – 112 s.
  11. Parlakyıldız H. İlköğretim okulları için Deyimler, Atasözleri ve Özdeyişler / Hayrettin Parlakyıldız. – İstanbul : Yuva Yayınları, 2005. – 316 s.